

Ne bi ovaj svet bio bolji ako bi ljudi više čitali

Iako bih voleo da verujem u ideju da obrazovanje ljudi može rešiti sve probleme – ta ideja je potpuno naivna i neprecizna. Verujem da ukoliko znate više, možete lakše napraviti razliku između toga šta je istinito, a šta nije, odnosno da možete intuitivno znati kome treba, a kome ne treba verovati

Razgovarao Marko Marić, „Krokodilov“ novinar na dan

Arnon Grunberg, holandski pisac i jedna od najvećih književnih zvezda današnjice, bio je gost ovogodišnjeg festivala „Krokodil“. Rođen je u Amsterdamu, a roditelji su mu nemački Jevreji koji su preživeli Holokaust emigrirajući u Holandiju. Njegov otac je bio trgovac knjigama, a majka učiteljica. Ova porodična pozadina imala je veliki uticaj na njegovo književno stvaralaštvo. Grunberg je napustio srednju školu sa sedamnaest godina i ubrzo nakon toga započeo je svoju književnu karijeru. Pažnju javnosti privukao je već svojim prvim romanom „Plavi ponedjeljci“, a najpoznatije njegovo delo je roman „Tirza“, koji je samo u Holandiji prodat u 300.000 primeraka i osvojio je veliki broj književnih nagrada. Njegova dela prožeta su kritikom društva, preispitivanjem nametnutih normi crnim humorom i sarkazmom, a pored pisanja fikcije bavi se i esejistikom, piše kolumne za poznate svetske medije. Njegov roman „Tirza“ imao je ogroman uspeh i u Srbiji, a pre neki dan u našim knjižarama pojavio se njegov „Azilant“.

Šta vas je prvobitno inspirisalo da postanete pisac, kada se to desilo i kako se ta inspiracija razvijala tokom vremena?

Kao srednjoškolac želeo sam da budem glumac, zbog toga sam napustio gimnaziju. Nakon toga, otvorio sam sopstvenu izdavačku kuću jer sam želeo da budem izdavač. Mislim da sam još tad, u tajnosti, imao želju da postanem autor, ali sam se plašio razočaranja. Ono što me

Književnost može spasti ljude, ali može biti i veoma opasna po njih. Ne mislim da bismo živeli u boljem svetu ukoliko bi ljudi čitali više

je inicijalno inspirisalo jeste činjenica da još kao dete nisam bio prosečan čitalac – čitao sam zaista mnogo. Za mene, čitanje je bilo esencijalna zanimacija, ali i način da učim o životu. Mnogo više od zanimacije i rasonode. Pretpostavljam da mi je, kao tinejdžeru, prevladala želja za življenjem drugačijeg života – da radim nešto drugačije. To je za mene bilo presudno kada sam odabrao ovu profesiju. Pisanje je za mene aktivnost ko-

jom se mogu baviti s najvećim zadovoljstvom i to je ono što me inspiriše. To je moj posao, mislim da postajem sve bolji. Ono daje smisao mom životu i to je za mene najbitnija stvar, a nadam se i mojim čitaocima.

Neke od tema koje istražujete u svom radu su teme identiteta, raseljenosti i egzistencijalne teskobe. Šta vas privlači kod njih i da li se identifikujete sa njima?

Naravno. Mislim da se većina ljudi u životu susreće s ovim temama. Svi poznaju probleme egzistencijalne teskobe, dok se veliki broj susreće i sa problemom raseljenosti. Suočavanje sa tim

problemima nije jedinstveno ni za koga. Mislim da je to jedan od komfora koje sam otkrio kroz književnost, pogotovo kada sam čitao kao tinejdžer. Shvatio sam da nisam jedina osoba na svetu koja se suočava sa određenim problemima; kroz čitanje otkrivajte da je mnogo ljudi pre vas, kao i da će mnogo ljudi posle vas biti primorano da se suočava sa istim problemima, tugom i patnjom.

Vaša dela uključuju i tragediju i humor. Kako balansirate i zašto je važno uključiti oba?

Mislim da je važno uključiti i jedno i drugo. Bez humora, roman bi bio nepodnošljiv, dok humor bez patnje nije humor. Kada je reč o humoru, uvek je reč o bolu, tako se sa bolom nosimo na lak način.

Ono što je primetno u vašim delima, to je da često preispitujete normalnost. Šta uopšte znači biti normalan i da li postoji neki standard za to?

Mislim da je ovo važno pitanje. Ne, ne postoji standard za normalnost. Ona je više nego precenjena. Naravno, ne postoji jedna definicija normalnosti, to bi bilo zaista zastrašujuće i kontraproduktivno. Mislim da je normalnost, zapravo, standard ponašanja koji očekujemo jedni od drugih. Psihijatar mi je jednom rekao nešto interesantno – nemoguće je definisati normalnost, ali, naravno, možeš definisati šta su mentalne bolesti. Međutim, u nauci, ono što je bitno za normalnu osobu, odnosno na osnovu čega se određuje da li je neko normalan ili ne, jeste da ona može da menja svoje ponašanje u skladu sa kontekstom. Kada smo sami kod kuće, ponašamo se drugačije nego kada smo na poslu ili kada nastupamo ovde na festivalu i pričamo o svom radu. Dakle, puno mentalno obolelih ljudi se, u stvari, stalno ponaša na isti način. Ne mogu da se prilagođavaju i igraju različite uloge. Upravo to igranje različitih uloga za mene znači biti normalan. To je za mene jedna od najvažnijih stvari u životu i zbog toga nastavljam da pišem.

Kreirate vrlo složene likove.

Mislim da se ta kompleksnost ogleda u načinu na koji gledam na život, samog sebe, i dosta posmatram druge. Rekao bih da je to esencijalno za romanopisca, kao i da bude temeljan, a ne plitak, i da uvidi da ljudi uistinu jesu komplek-

sni. Da imaju drugačije želje i požude – mnogo stvari istovremeno, a ne samo jednu stvar.

U romanu „Tirza“ definisali ste ljubav na sledeći način: „Ljubav je međusobno iskorištavanje sa poštovanjem.“ Da li je ljubav samo iskorištavanje ili postoji i zadovoljstvo?

Nadam se da postoji i zadovoljstvo, ali ono, ispostaviće se, često ostane zaboravljeno.

Jedan od zanimljivih citata iz „Tirze“ je sledeći: „Očigledno, nije važno koliko imaš godina – pedeset četiri, pedeset osam, šezdeset dve – ako prebiveni dečak jednom uđe u tebe, i ako ga ne isteraš na vreme, on će ostati tamo zauvek.“ Da li zaista mislite da je to slučaj, i da li to dolazi iz ličnog iskustva?

Mislim da to jeste slučaj i da na neki način dolazi iz mog iskustva. Takođe, mislim da niko ne bi trebalo sebe da vidi, ukoliko je to moguće, kao žrtvu ili nekoga ko zaslužuje bolje. Trebalo bi svako da se bori protiv sopstvenih tendencija ka bivanju nesrećnim. U jednom momentu imaš tog prebijenog dečaka u sebi i, kao važan segment identiteta, ta pretučenost postaje deo tebe. Ona je recept za nesrećan život i trebalo bi da se svako s njom izbori.

U oba romana, „Tirza“ i „Azilant“, supruge glavnih likova nemaju imena. Da li postoji razlog za to?

Kada je reč o „Azilantu“, supruga ima nadimak „ptica“, a u „Tirzi“ mi je bila važna činjenica da supruga ima funkciju. Nazvana je majkom, suprugom ili bivšom suprugom – limitirana je na svoju funkciju. To je glavni razlog zbog kog nema ime.

Takođe, u oba romana, glavni likovi su u određenoj meri ljudi koji ugađaju drugima, takozvani piplplizeri, podnoseći mnogo toga da bi zadovoljili druge. Zašto je to tako, i da li ta dva lika imaju bilo kakvu vezu jedan sa drugim?

Da, obojica su produkt mog uma, za sigurno imaju tu konekciju. Za mene su oni mnogo drugačiji. Hofmester, glavni junak „Tirze“, opsednut je rizikom da bude odbačen od društva i da izgubi svoje pozicije u njemu, dok je Bek, glav-

ni junak „Azilanta“, neko ko svesno ide na tzv. društvene margine i uživa u svojoj nevidljivosti. Kada je reč o udovoljavanju drugima, to je osobina koju i sam, u nekoj meri, posedujem, ali mislim da je to potreba da budu prihvaćeni. Iako se Bek bori protiv toga, to definitivno jeste osobina koju obojica poseduju.

Često komentarišete društvena i politička pitanja u svojim kolumnama i esejima. Koja društvena zbivanja su vam, u ovom trenutku, najvažnija?

Napisao sam nefikcijsku knjigu o izbeglicama, koja je izdata prošle godine. To je važno pitanje za mene i taj problem je deo zapadnog sveta. Na Zapadu se mnogo govori o migracijama. Dolaze američki izbori, dešavaju se dva rata – na Bliskom istoku i u Ukrajini, to su teme koje me zaokupljaju.

Nažalost, svedoci smo pomenutih trenutnih sukoba. Mislite li da umetnost i književnost mogu biti neka vrsta utočišta za te ljude?

Mislim da bi arogantno bilo reći „ne“, ali i reći apsolutno „da“. Nekima da, ali definitivno ne svima. Književnost može spasti ljude, ali može biti i veoma opasna po njih. Ne mislim da bismo živeli u boljem svetu ukoliko bi ljudi čitali više. Mislim da je to veoma naivna ideja. Morate znati kako se čita fikcija da biste je čitali i morate razumeti njen koncept, a to nije uvek slučaj.

Možete li da navedete neki istorijski primer lažnih vesti koje smatrate posebno zanimljivim ili uticajnim? Kako se ti slučajevi upoređuju sa onim što vidimo danas?

Kada su, na primer, u srednjem veku štetočine počele da se pojavljuju u gradovima, ljudi nisu imali predstavu o tome šta je uzrok toga. Najbolji primer lažnih vesti zapravo je bila nemogućnost da se o nečemu zna, odnosno manjak obrazovanja. Deo razloga zbog kojih ljudi bivaju zavedeni lažnim vestima jeste da oni sami nisu uvek dovoljno stručni. Iako bih voleo da verujem u ideju da obrazovanje ljudi može rešiti sve probleme – ta ideja je potpuno naivna i neprecizna. Verujem da ukoliko znate više, možete lakše napraviti razliku između toga šta je istinito, a šta nije, odnosno da možete intuitivno znati kome treba, a kome ne treba verovati. **N**